

Universiteit Utrecht

Utrechts
Universiteitsfonds

Illuster

Mrt 2019

Grootste nalatenschap ooit

Universiteit erft van alumna

Rector in het post-truthtijdperk

Interview met Henk Kummeling

NEPNIEUWS

Wat is waar?

José van Dijck en de feiten
over nepnieuws

Maak mensen niet onnodig bang voor nepnieuws

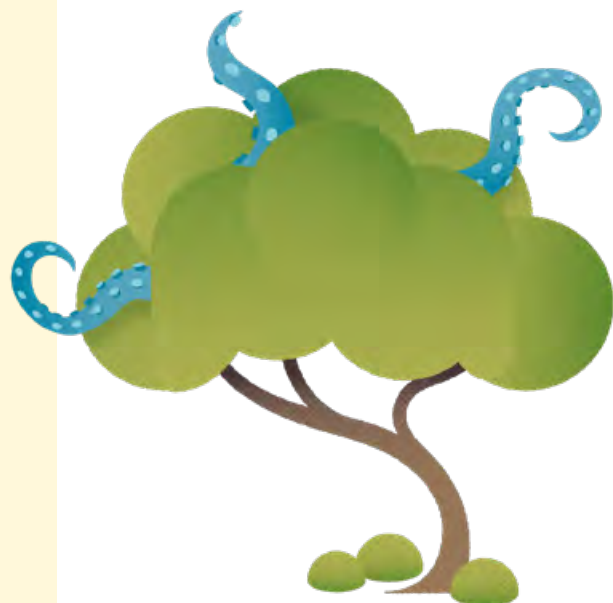
In de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen en de Europese verkiezingen start de overheid een online bewustwordingscampagne tegen nepnieuws en desinformatie. Deze fenomenen kunnen inderdaad schadelijk zijn voor de democratie. Ze ondermijnen het vertrouwen in de media en de politiek. Gelukkig blijkt uit onderzoek dat in Nederland nepnieuws tot nu toe slechts een relatief kleine impact heeft. Nepnieuws beperkt zich vaak tot groepen 'gelovigen' die hun eigen meningen en vooroordelen willen versterken. Nederlanders raadplegen volgens het Commissariaat voor de Media bovendien nog steeds verschillende nieuwsbronnen en er is een pluriform nieuwsaanbod.

Een publiekscampagne om Nederlanders bewust te maken van nepnieuws kan daarom het probleem weleens groter maken dan het nu is. Juist omdat we er nog goed voorstaan, is het risico aanzienlijk dat een dergelijke campagne het algemene vertrouwen in media ondermijnt. En daarmee de democratische rechtsstaat. Een publiekscampagne zou dan zelfs kunnen leiden tot een groter wantrouwen in media. Wat dan wel? Als voorzitter van de Europese Expert Adviesgroep over Nepnieuws en Online Desinformatie heb ik vorig jaar een rapport uitgebracht met daarin acties als: factchecking door de media, transparantere social media, die lezers ook eens een tegenovergestelde mening laten zien en nieuwsbronnen identificeren, een transparante overheid die een gevarieerde mediaomgeving waarborgt. En: het mediawijs maken van burgers zelf. Al die acties worden in heel Europa nu daadwerkelijk uitgerold, ook door de sociale media zelf.

De Universiteit Utrecht zoekt samen met studenten, wetenschappers, alumni, maatschappelijke partners, overheid en bedrijfsleven naar duurzame oplossingen voor de grote uitdagingen van nu en van morgen. Deze Illuster staat in het teken van een van die uitdagingen: nepnieuws. Ik wens u veel leesplezier.

Prof. dr. Madeleine de Cock Buning
Hoogleraar Communicatie- & Mediarecht,
Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie.

28 Herkennen kinderen nepnieuws?

Een empirisch onderzoek naar mediawijsheid bij basisschoolleerlingen.

Colofon

Illuster is een uitgave van de Universiteit Utrecht en het Utrechts Universiteitsfonds, verschijnt twee keer per jaar en wordt toegezonden aan alumni van de Universiteit Utrecht. **Hoofredactie** Floor Peeters **Redactie** Xander Bronkhorst, Joost Dankers, Armand Heijnen, Stephanie Helfferich, Inge Mathijssen, Hanneke Olivier, Maarten Post. **Met bijdragen van** Jurgen Sijbrandij, Lennaert Rooijackers, Mirjam Streefkerk, Sanne van de Grift, Irina Mak, Inge Oosterhoff, Femke Niehof, Jan Beuving. **Redactieraad** Olfert Koning, Yao Liu, Julienne Straatman, David Veldman, Sophie van den Elsen. **Concept en vormgeving:** flowdesign.nl **Druk** Xerox
ISSN 1338-4703 24e jaargang, #84. © Universiteit Utrecht. Overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan.

Volg ons op Facebook: Alumni Universiteit Utrecht en LinkedIn: Utrecht University. E-mail: alumni@uu.nl
Adreswijziging? Laat het ons weten via alumni@uu.nl. Je kunt via deze weg ook je e-mailadres doorgeven.

Inhoud

22 Wat is waar?

José van Dijk en de feiten over nepnieuws

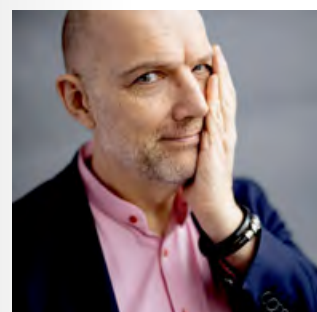

10 “We zoeken naar waarheid maar hebben die niet in pacht.”

Henk Kummeling
Rector magnificus Universiteit Utrecht

16 Gefascineerd door de werkelijkheid

18 Universiteit erft van alumna

- 4 Het grote plaatje
- 6 Kort
- 14 Zelfde studie ... andere carrière
- 20 Afgestudeerd! En nu ...
- 30 Toen/Nu
- 32 Tips
- 35 Bericht uit
- 36 Jan illustreert

ALTERNATIVE FACTS

Triomfantelijke leugen

Bij de duidelijk tegenvallende hoeveelheid aanwezig publiek bij zijn inauguratie koos president Trump de tegenaanval door zelf *alternative facts* de wereld in te sturen. Hij was zeker niet de eerste wereldleider die zijn eigen werkelijkheid creëerde. Saskia Stevens, universitair docent en gespecialiseerd in de geschiedenis en archeologie van de Romeinse periode, ontmaskert keizer Augustus. Die slaagde er na twee mislukte pogingen van zijn tijdgenoten in de Parthen te verslaan. "Hij presenteerde dat als een militaire overwinning en liet deze munten slaan, met een overwinningsafbeelding erop. Een antieke vorm van alternative facts, want uit andere bronnen blijkt dat het geen militaire overwinning, maar een diplomatieke overeenkomst betrof."

Meer weten? Saskia Stevens vertelt over haar onderzoek op Youtube: bit.ly/saskia-stevens.

Kort

DOE MEE

Help met onderzoek naar vroegmoderne brieven

Het door de Europese Unie gefinancierde project SKILLNET onder leiding van dr. Dirk van Miert (Geesteswetenschappen) doet onderzoek naar het ideaal van kennisdeling binnen de internationale gemeenschap van geleerden in Europa van 1500 tot 1800 (de 'Republiek der Letteren' genoemd). Het doel is om in kaart te krijgen wie brieven schreef met wie, vanaf welke plek en op welke datum. Daarvoor is hulp nodig! Iedereen kan meehelpen om gegevens uit brieven over te typen uit gescande boeken waarin deze brieven zijn afgedrukt. Belangstelling? Kijk op skillnet.nl/cemrol hoe je mee kunt doen.

Op 24 mei is er speciaal voor alumni een introductiebijeenkomst. Kijk voor meer informatie op bit.ly/alumni-agenda.

EXPERIMENT

Een week niet liegen

Hoe kun je leugens opsporen? UU-onderzoeker Ronald Poppe (Bètawetenschappen) en UU-alumna Sophie van der Zee (onderzoeker aan de Erasmus School of Economics in Rotterdam) ontwikkelden een speciaal pak vol sensoren, dat in 82 procent van de gevallen kan voorspellen of de waarheid wordt gesproken. Momenteel is het onderzoek vooral gericht op het detecteren van gedragsveranderingen tijdens ondervragingen, om zo kritieke momenten te spotten. Dit kunnen leugens zijn, maar bijvoorbeeld ook het achterhouden van informatie. Afgelopen zomer werd het onderzoek gebruikt in de BBC-documentaire 'A Week Without Lying — The Honesty Experiment'. De conclusie: nooit liegen is vrijwel onmogelijk.

DUURZAAMHEID

Geen plastic flesjes meer

Sinds februari 2019 vind je geen plastic waterflesjes meer in de frisdrankautomaten in de universiteitsgebouwen. Hiermee wil de UU haar hoeveelheid plastic afval en CO₂-uitstoot verminderen. De flesjes zijn vervangen door herbruikbare flessen voor kraanwater.

GEQUOOT

“Nu kinderen een smartphone hebben en media altijd en overal zijn, moeten we de bescherming anders aanpakken.”

Tiffany van Stormbroek

Alumna en directeur van NICAM/Kijkwijzer, pleit in NRC Handelsblad voor een kijkwijzer op YouTube.

CARTOON

Argibald

PRIJS

Hester den Ruijter wint Agnites Vrolijkprijs

Universitair hoofddocent Dr. ir. Hester den Ruijter (Experimentele cardiologie, UMC Utrecht) heeft op donderdag 31 januari de tweede Agnites Vrolijkprijs gewonnen met haar onderzoek naar hart- en vaatziekten bij vrouwen. Deze prijs van het Utrechts Universiteitsfonds wordt toegekend aan een talentvolle wetenschapper verbonden aan de Universiteit Utrecht die onderzoek doet dat bijdraagt aan het beantwoorden van actuele maatschappelijke vraagstukken. Uit het juryrapport: “Het onderzoek agendeert het bredere thema van gender in onderzoek, heeft aandacht voor patiëntparticipatie en betreft nieuwe onderzoeksmethoden daarbij.”

Meer over deze feestelijke avond en het winnende onderzoek leest u op uu.nl/agnites-vrolijk.

JUBILEUM

50 jaar Ublad

In september is het 50 jaar geleden dat de Universiteit Utrecht voor het eerst een onafhankelijk blad kreeg: Utrechtse Universitaire Reflexen, later het Ublad genoemd. Om dit te vieren, zal er een speciaal themamagazine over 50 jaar studentenleven in de stad gemaakt worden door DUB (de digitale opvolger van het Ublad). Het themamagazine is zeker ook bedoeld voor alumni. Het zal een beeld geven van de ontwikkelingen op het gebied van onder meer huisvesting, uitgaan en activisme. Om deze uitgave te realiseren is er nog wel extra geld nodig. Helpt u mee?

Draag bij via steun.uu.nl aan deze jubileumeditie van het Ublad en ontvang een exemplaar.

PROMOTIE

Nepnieuws in de Eerste Wereldoorlog

De Eerste Wereldoorlog staat bekend als de eerste mediaoorlog in de twintigste eeuw. Toch was er weinig bekend over de manier waarop film als nieuws- en propagandamiddel in de neutrale staten functioneerde. Afgelopen december promoveerde Klaas de Zwaan (Media and Performance Studies) op de receptie van de Eerste Wereldoorlog in Nederlandse bioscopen. Hij stelt dat propaganda-films op grote belangstelling en tegenstrijdige reacties konden rekenen, en dat ze door de pers werden getoetst op hun waarheidsgehalte.

UTRECHT 1636

Gezelschap van trouwe donateurs

Tijdens het Agnites Vrolijkdiner (zie pagina 7) introduceerde het Utrechts Universiteitsfonds ook het nieuwe netwerk Utrecht 1636: een gezelschap van trouwe en betrokken donateurs. Leden van Utrecht 1636 dragen bij aan de academische en persoonlijke ontwikkeling van Utrechtse studenten. Zij kunnen er ook voor kiezen hun bijdrage ten goede te laten komen aan één van de fondsen op naam. Lid worden kan vanaf 500 euro per jaar voor een periode van minimaal vijf jaar.

Doet u ook mee? Kijk op uu.nl/utrecht1636.

De Universiteit Utrecht is trots op haar afgestudeerden. Alumni zijn een belangrijk deel van de academische gemeenschap. Waar zijn zij allemaal actief? Illuster doet een greep uit opvallende benoemingen van het afgelopen halfjaar.

Robert-Jan Smits
Doctoraal Geschiedenis (1982) is benoemd tot voorzitter van het College van Bestuur van de TU Eindhoven. Hiervoor was hij directeur-generaal Onderzoek en Innovatie bij de Europese Commissie, waar hij onder meer aan de wieg stond van het grote onderzoeks- en innovatieprogramma Horizon 2020. Het laatste halfjaar was hij actief als speciale gezant voor *open access* in Europa.

Anneke van Dijk
Doctoraal Andragogische Wetenschappen (1986) en **Doctoraal Nederlands Recht (1989)** is benoemd tot directeur-generaal Migratie bij het ministerie van Justitie en Veiligheid. Zij was al directeur Wetgeving en Juridische Zaken bij hetzelfde ministerie.

Beatrice de Graaf
Doctoraal Geschiedenis (1995) en **promotie Kunstgeschiedenis (2004)** is door Opzij uitgeroepen tot meest invloedrijke vrouw in het onderwijs en de wetenschap van 2018.

Bert van Meurs
Doctoraal Natuurkunde (1985) is benoemd tot lid van de Executive Committee van Philips.

Christa Wiertz-Wezenbeek
Doctoraal Nederlands Recht (1987) is de nieuwe president van de rechtbank Amsterdam. Zij heeft een lange carrière binnen de rechtspraak, tot voor kort was zij president van de rechtbank Oost-Brabant.

Cécile Schobben
Doctoraal Nederlands Recht (1992) is benoemd tot professioneel bestuurder van advocatenkantoor Dirkwager legal & tax.

Peter de Haan
Doctoraal Geschiedenis (1984) is benoemd tot directeur van Museon in Den Haag. Hij is niet alleen alumnus, maar werkte ook bij de Universiteit Utrecht, als directeur van het Utrechts Universiteitsmuseum en het Centrum voor Wetenschap en Cultuur. Als directeur van de Stichting Vrede van Utrecht droeg hij bij aan het (inter)nationale profiel van Utrecht als kennis- en cultuurstad.

Saskia Legein
Doctoraal Algemene Letteren (1997) is benoemd tot hoofd communicatie van De Balie in Amsterdam.

Maayke-Aimée Damen
Sustainable Development (2012) stond op de jaarlijkse lijst *Innovators under 35* van het Amerikaanse Massachusetts Institute of Technology (MIT), met daarin de 35 grootste Europese innovators onder de 35 jaar. In de vorige editie van Illuster (terug te lezen via uu.nl/illuster) stond op pagina 14 een interview met Maayke Damen.

Bart Brouwers
Doctoraal Geschiedenis (1988) is benoemd tot lid van de Raad van Toezicht bij de NOS. Hij is hoogleraar journalistiek aan de RU Groningen en lid van de Raad van Bestuur bij de Stichting Betere Journalistiek.

Ook 'benoemd' worden?

Geef je benoeming door via alumni@uu.nl. Wie weet zie je jezelf terug in de volgende Illuster, of word je Alumnus van de Maand. Elke maand maken we die bekend op Facebook. Volg ons op [facebook.com/AlumniUniversiteitUtrecht](https://www.facebook.com/AlumniUniversiteitUtrecht).

NEPNIEUWS

Rector in het post-truthtijdperk

Interview

Lange tijd hing er een aureool van betrouwbaarheid rond wetenschap. Als een wetenschapper iets zei, genoot dat aanzien. Nu niet meer. Althans, niet automatisch. Dan is wetenschap 'maar een mening' of zelfs 'nepnieuws'. Hoe hiermee om te gaan? Een gesprek met **Henk Kummeling**, sinds een half jaar de 334ste rector magnificus van de Universiteit Utrecht.

beeld Ed van Rijswijk

“Rector zijn van een club uiterst slimme en eigenwijze mensen was altijd al spannend”, zegt Kummeling. “Maar nu is het extra enerverend. We zoeken naar waarheid, maar hebben die niet in absolute zin in pacht. Het vertrouwen in instituties zoals de wetenschap staat onder druk. Dat heeft te maken met de toenemende mediatisering van de samenleving. Daar komt bij dat de politiek wetenschap steeds meer is gaan inzetten voor beleidsdoeleinden. Dan krijg je een explosief mengsel. Het resultaat is dat wetenschap wordt weggezet als ‘maar een mening’, en voor elk standpunt is wel een zogenaamde deskundige te vinden die het wil legitimeren.”

Wat betekent dat voor de universiteit? “Om te beginnen moeten we natuurlijk geen rammelresultaten naar buiten brengen. Ik las rond de jaarwisseling een verhaal in de Volkskrant over wetenschappelijke

fictie uit 2018. Dat fijnstof hersengroei remt bijvoorbeeld. Dat was eerder onterecht geponeerd als feit.”

Er kan toch sprake zijn van voortschrijdend inzicht? “Zeker. We kunnen fouten maken. Experimenteren, twifelen, heroverwegen, bijstellen: dat hoort erbij. Sterker nog: dat zorgt voor vooruitgang. Maar we moeten wel honderd procent transparant en integer zijn. Dat is een basisvoorwaarde. We mogen niet tolereren dat wetenschappers zaken zekerder voorstellen dan ze zijn, uitvergrooten of data manipuleren om persoonlijk te scoren of een geldschietertevreden te stellen. Dat schaadt namelijk niet alleen die persoon, maar tast ook het gezag van het instituut aan. We moeten eerlijk zijn over onzekerheden. Juist dan heeft het ook gewicht, als we stellen dat er feiten zijn waarover grote internationale consensus bestaat op basis van herhaalde experimenten en open debat.”

Ziet u vaak wetenschappers die zich te stoer opstellen? “Ja, zeker in de media. Dan wil een journalist duiding bij het nieuws, een gepeperde mening, of met onderzoekgegevens nieuws maken. Wij draven dan op, ook vanuit onze oprechte intentie om uit de ivoren toren te komen en maatschappelijk impact te hebben. Toch gaat het regelmatig mis. We moeten dan niet als een soort pavlovreactie afgeven op de ‘hijgerige’ media. We zijn heel hard aan het werk ▶▶

» met de vraag hoe je kwaliteit meet in onderzoek en onderwijs, maar we hebben nog onvoldoende nagedacht over de kwaliteitscriteria voor mediaoptredens: welke selecties maken we daarin? Dus ook: wanneer heb je je mond te houden als wetenschapper, omdat je er geen verstand van hebt?”

Geef u eens een voorbeeld. “Ik ga geen namen noemen. Maar iedereen kent voorbeelden waarbij je moet zeggen: daar heeft Piet of Marie eigenlijk geen verstand van ...”

Dus... “Wetenschappers moeten zich bewust zijn van het feit dat ze alleen met gezag kunnen spreken, als ze binnen de grenzen blijven van hun professie. Ze moeten zich niet laten verleiden tot het doen van allerlei uitspraken buiten het gebied waar ze echt kennis van hebben. Wat ik veel zie is dat hoogleraren een veel grotere broek aantrekken dan hun kennis rechtvaardigt onder het motto: ik ben toch intellectueel. Dat is prima. Maar dan is het dus inderdaad een mening. Daar heb je aan grensbewaking te doen.”

“We moeten eerlijk zijn over onze onzekerheden.”

Moeten prominente hoogleraren als Beatrice de Graaf of Coen Teulings dan ophouden met columns in NRC en FD als die niet strikt over hun vak gaan? “Nee, dat niet. Maar je moet je bewust zijn van de tak van sport die je bedrijft. Er is geen strakke grens. Maar hoe verder je afraakt van je vak, hoe nadrukkelijker je moet expliciteren dat je dus niet spreekt met de autoriteit van je hoogleraarschap of het instituut waaraan je verbonden bent. En als je dan toch nadrukkelijk naar buiten treedt met je hoogleraarstitel dan verwacht ik wel dat je de grenzen van de wetenschap respecteert, ook al gaat het niet over je eigen vakgebied. Dat is onderdeel van de discussie die we hebben te voeren. En die gaan we ook voeren binnen de Universiteit Utrecht. Hoe manifesteer je je, en op welke titel? Toen ik voorzitter was van de Kiesraad werd ik regelmatig gevraagd voor programma’s als Pauw. Ik heb bewust gezegd: dat doe ik niet. Want dan word ik geacht mee te gaan praten over onderwerpen waar ik niks van weet, of wel iets van vindt, zoals de teksten van Jan Smit, maar waarbij mijn mening totaal niet relevant is. Wat is dan mijn bijdrage? Ik wil niet optreden als het gezag van de wetenschap alleen al door de arena wordt aangetast.”

Maar we willen toch wel dat wetenschappers die relevante inzichten en informatie hebben voor het maatschappelijk debat, die inbrengen, ook bij Pauw? “Ik denk dat je heel goed moet nadenken over de vraag of jouw boodschap in een bepaalde context tot zijn recht zal komen. Als je komt te zitten naast een deskundige die een analyse geeft van het songfestival vind ik dat niet altijd handig.”

Henk Kummeling (1961) is sinds 1 juni 2018 rector magnificus van de Universiteit Utrecht. Kummeling studeerde rechten in Nijmegen waar hij in 1988 ook promoveerde. In 1994 werd hij benoemd tot hoogleraar Staats- en Bestuursrecht aan de Katholieke Universiteit Brabant. Sinds 1995 is hij hoogleraar in Utrecht, waar hij van 1 september 2008 tot 1 september 2014 decaan was van de faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie. In 2015 benoemde het College van Bestuur hem tot universiteitshoogleraar vanwege zijn grote wetenschappelijke staat van dienst.

Kummeling was voorzitter van de commissie die tussen 2002 en 2006 het nieuwe ‘Utrechtse onderwijsmodel’ heeft ingevoerd. Hij heeft gedoceerd in China, Indonesië, het VK, de VS, Suriname en Zuid-Afrika. Studenten rechtsgeleerdheid in Utrecht en Tilburg hebben hem verschillende keren uitgeroepen tot ‘docent van het jaar’.

Je hebt ook wetenschappers die op hun vakgebied in een serieuze setting informatie delen en desalniettemin niet worden geloofd. Hoe kijkt u daarnaar? “We moeten scherp kijken naar wat we als wetenschap beschouwen en willen verdedigen. Daar moeten we gezamenlijk voor staan. Het kan niet zo zijn dat als 99% van de wetenschappers wereldwijd consensus heeft, het standpunt van een enkeling net zoveel gewicht in de schaal legt.”

Dat kunnen academici wel vinden. Maar wat als op sociale media een compleet andere dynamiek aan de orde is. Of in de VS een president gekozen wordt die keihard zegt dat de 1% gelijk heeft en daar zijn beleid op baseert? Lachend: “Zo’n president gaat er natuurlijk nooit komen ...” Serieus: “Wat ik goed vind, is dat de wetenschap zich — ook in de VS — in toenemende mate aan het verenigen is, om duidelijk te maken dat er een probleem is, en nieuwe manieren zoekt om die boodschap voor het voetlicht te brengen bij het publiek en de politiek. Een van de meest belangrijke dingen van het hele vraagstuk van *open science* is: hoe zijn we relevant voor de samenleving? Hoe presenteren we ons en maken we onze rol als instituut waar? Elke cultuur heeft een basis van gemeenschappelijke feiten, van geteste realiteit nodig.”

De universiteit is de hoeder van de feiten? “Ja, als wij niet fungeren als hoeders van de gezamenlijke feiten, wie dan wel? Maar zo’n rol kun je niet afdwingen, die moet je gegund worden. Natuurlijk zijn er ook andere instituties die feitelijkheid bewaken en testen, zoals de journalistiek en de rechtspraak. Maar het is de wetenschap die sinds de verlichting door hard werken,

metingen en observaties, de rol van hoeder van de gezamenlijke feiten heeft gekregen. Het is, naast het opleiden van kritische mensen en aanboren van nieuwe kennis, de kern van ons bestaansrecht. Wij moeten

instrumentarium aanrijken, instrumentarium zijn voor de samenleving om een gezamenlijke feitenbasis te creëren. Die is cruciaal voor een cultuur.

“Hoe we onze rol effectief vervullen in het post-truthtijdperk van social media en nepnieuws, is een zoektocht.

Verschillende van onze wetenschappers, zoals Appy Sluijs, schreven er in 2018 prikkelende artikelen over. In het publieke debat kunnen we een discussie niet met argumenten alleen beslechten zoals we gewend zijn, zegt Appy. We moeten volgens hem creatiever omgaan met de communicatiemogelijkheden die we hebben nu wetenschappelijke consensus niet voor iedereen doorslaggevend is. Interactieve websites bouwen, films durven maken, nieuwe allianties aangaan. Het is een van de grote uitdagingen voor 2019. Daar gaan we hard mee aan de slag.” ◀

“We zoeken naar waarheid, maar hebben die niet in pacht.”

Zelfde studie ...

Hanneke van Eijken (38)

Studie: Europees Recht **Werk:** Universitair docent aan de UU, in 2018 werkzaam bij het ministerie van Buitenlandse Zaken en dichter.

Europees recht leek me als student oersaai, maar toen ik er een vak over volgde, werd ik enthousiast. Dat er rechtszaken waren waarbij landen betrokken waren, vond ik zó'n bijzonder gegeven. Mijn werk op het ministerie was heel praktisch. Ik beantwoord soms wel twintig vragen op een dag en heb het onderhandelingsproces in Brussel van dichtbij meegemaakt. Die praktijk kan ik goed gebruiken voor mijn colleges op de universiteit. Europa is voor ons allemaal relevant. Als wetenschappers hebben wij mede de taak om het Europese verhaal goed te vertellen, daarom organiseer ik op 18 mei 2019 (zie pagina 34) in TivoliVredenburg Festival Europa, waar we culturele optredens combineren met inhoudelijke lezingen. Al vanaf mijn elfde houd ik me ook met poëzie bezig. Ik werk nu aan mijn derde bundel. Door te dichten maak ik mijn hoofd leeg. Ik doe overal inspiratie op. In een van mijn gedichten komt het woord 'grasland' voor. Ik las dat woord in een arrest en vond het prachtig klinken.

Hanneke van Eijken spreekt op 28 maart bij het themadiner voor alumni in Den Haag.
Aanmelden: uu.nl/alumni/agenda

Paula van de Geest (34)

Studie: Internationaal recht **Werk:** Eigenaar Paula van de Geest paardengedrag en -welzijn, Senior medewerker Marketing en Communicatie bij de Federatie van Nederlandse Ruitersportcentra (FNRS)

Ik heb na mijn studie veel gereisd en veel verschillende banen gehad. Dat ik nu heb gevonden wat ik het liefste doe, vind ik heel fijn. Dieren waren altijd belangrijk in mijn leven. Ik was zo'n meisje met een Penny-kamer, vol met paardenposters. Ik heb mijn master in Utrecht gedaan omdat ik hier een vak Dier en recht kon volgen, in mijn scriptie onderzocht ik de houdbaarheid van een importverbod op zeehondenproducten. Na mijn studie werkte ik in de Tweede Kamer, waar ik het communicatievak leerde. Nu werk ik drie dagen per week bij de FNRS en heb ik daarnaast mijn eigen bedrijf. Ik leer eigenaren van paarden meer over paardengedrag. Ik hoop straks ook mensen te kunnen coachen met behulp van paarden, daar volg ik nog een opleiding voor. Hoewel ik er niet zo veel meer mee doe, helpt mijn rechtenstudie me wel. Het overtuigend argumenteren gebruik ik nu bij het creëren van bewustwording rond paardenwelzijn. Ook in mijn ondernemerschap komt mijn studie van pas: contracten en belastingzaken zijn voor mij niet zo moeilijk.

... andere carrière

tekst Mirjam Streefkerk
beeld Ivar Pel

1985

Gaat aan de slag in de gehandicaptenzorg.

1986

Haalt doctoraal Pedagogiek.

1987

Leert zichzelf programmeren en wordt developer en later sales manager bij Raet.

1993

Wordt trainer en projectmanager bij Horizon Training & Development, werkt daar later ook nog als consultant.

1999

Begint voor zichzelf als magiër, trainer, schrijver.

2014

Richt TheCreationGame® op.

Gefascineerd door de werkelijkheid

Hij studeerde pedagogiek, werkte in de gehandicaptenzorg en was developer en consultant. Nu is George Parker al bijna twintig jaar zelfstandig ondernemer: hij werkt als illusionist, spreker en schrijver. Wat waar is en niet waar speelt een belangrijke rol in zijn carrière.

George Parker (58) heeft een briefje van vijf euro in zijn naar voren gestrekte handen. Hij vouwt het briefje heel klein op en als hij het weer uitvouwt, is het opeens een briefje van tien euro. Deze truc deed hij laatst ook bij een politiecongres. "Ik gebruikte 'm om het concept transformatie duidelijk te maken." Magie is namelijk volgens Parker veel meer dan entertainment. "Met illusies voeg ik creatieve energie toe aan diepe, ingewikkelde concepten zodat mensen er meer gevoel bij krijgen."

Die functionele kant van magie voelde hij al als vijfjarige jongen, toen zijn vader voor zijn ogen een brandende sigaret in zijn gevouwen hand liet verdwijnen. "Het explodeerde van de vlinders in mijn buik", vertelt hij enthousiast. "Toen begon mijn fascinatie met de werkelijkheid, al was dat destijds natuurlijk nog onbewust."

tekst
Mirjam Streefkerk
beeld
Robin Alysha Clemens

Het leven als laboratorium

Parker koos voor een studie pedagogiek om te kunnen doorgronden hoe de geest zich ontwikkelt. Zijn studie inspireerde hem tot het besluit om zijn leven als laboratorium in te richten. "Elke dag doe ik levensonderzoek. Ik wil iets ervaren. Dat heeft effect op mijn geest en mijn lichaam. Als het een goede ervaring is, ben ik in balans. Als dat niet meer goed gaat, moet ik wat anders gaan doen."

Parker experimenteerde erop los in zijn eigen lab. De praktische kant van zijn studie sprak hem het meest aan. Daarom begon in 1985 in de gehandicaptenzorg. Hij kreeg last van zijn rug, raakte gefascineerd door de Commodore 64 en werd developer. Toen hij mentaal in een wat mindere periode belandde ging hij opnieuw wat anders doen: hij werd trainer en later consultant.

Parker: "Nadat ik verder geïnteresseerd raakte in onze perceptie van de werkelijkheid wilde ik *magician* worden. Ik volgde lessen bij Jeff McBride, op het allerhoogste niveau en trad een tijdlang op in het Magic Castle in Hollywood, wat in deze tak van sport het summum is. Tot ik ook daar verveeld raakte. Ik had mijn doel bereikt en moest weer door."

Het leven als creation game

Parker wil nu andere mensen helpen en inspireren om toch vooral het pad richting de door henzelf gewenste toekomst te bewandelen. Dat doet hij met optredens, inspiratiesessies en individuele

Iedereen liegt

Voor de kindertheater-show *De Jokkebrokker* was Parker magisch adviseur. Hij ontwierp bijvoorbeeld de illusies en leerde ze aan de acteurs. Ook in eerdere theatershows staan de leugen en de waarheid centraal. "Iedereen liegt", zegt Parker daarover. "Alleen al als je voor een online akkoord ergens aanvinkt dat je de algemene voorwaarden hebt gelezen doe je dat. Dat iedereen liegt vind ik een interessant gegeven."

Interesse om met jouw ervaringen een nieuwe generatie te helpen?
Mail aan alumni@uu.nl.

"De werkelijkheid verzinnen we grotendeels zelf."

coaching en begeleiding via zijn bedrijf TheCreationGame®.

Wat Parker op zijn vijfde ervoer, werd de rode draad in zijn carrière. "Die fascinatie voor hoe onze perceptie de werkelijkheid creëert heb ik nu helemaal uitgewerkt." Parker wil mensen laten zien dat ze zelf kunnen bepalen wat ze doen: "Die rugklachten en in Hollywood die verveling: het waren voor mij drempels; nodig om mijn leven een andere richting te geven. Een burn-out kan ook zo'n signaal zijn, het betekent dat de interactie met daar waar je werkt niet meer klopt. Je moet dan dus iets anders gaan doen. Dat dat mogelijk is, vergeten mensen vaak." ◀

Universiteit erft van alumna

tekst Joost Dankers

Afgelopen jaar ontving de Universiteit Utrecht de grootste nalatenschap in haar geschiedenis. Mevrouw Johanna Alida van Leerzem liet haar vermogen, met een omvang van 1,2 miljoen euro, na aan de universiteit waar zij in de jaren vijftig haar opleiding genoot. Het geld wordt ondergebracht bij het Utrechts Universiteitsfonds. Met haar nalatenschap draagt zij bij aan klinisch wetenschappelijk onderzoek door jonge onderzoekers op het gebied van de interne geneeskunde. Wie was zij?

Johanna Alida (Annie) van Leerzem werd op 25 januari 1933 geboren te Rotterdam als enig kind van Jacob van Leerzem, die in 1930 was getrouwd met de vier jaar jongere Petronella Naaktgeboren. Het was het dieptepunt van de economische crisis in Nederland. Annie's vader werkte als scheepswerktuigbouwkundige op de grote vaart en hoewel hij veel van huis was, was het gezin daardoor redelijk welvarend. Toch bleef zij haar hele leven

getekend door deze tijd van economische malaise en oorlog. Het vreselijke bombardement op Rotterdam moet zij als klein meisje vanuit het ouderlijk bovenhuis aan de Polderlaan in Rotterdam-Zuid hebben kunnen zien. En ook de hongerwinter in Rotterdam, waar haar vader tijdens de oorlog werkte als controleur van het Rijkskolenbureau, moet grote indruk op haar hebben gemaakt. Ze bleef haar hele leven spaarzaam, ook nadat ze zich na haar studie wat meer luxe zou kunnen veroorloven.

Direct na de oorlog schreven haar ouders Annie in op het prestigieuze Gymnasium Erasmianum. Ze was een vlijtige, goede leerling met een aanleg voor de bètavakken. Vanwege haar exacte vakkenpakket zat ze in een kleine klas met vier jongens en maar één ander meisje. Na precies zes jaar deed Annie in de zomer van 1951 eindexamen.

Wat Annie van Leerzem ertoe bracht om zich als medisch student in Utrecht in te schrijven is niet bekend. Er was toen in Rotterdam nog geen

medische faculteit en dus moest ze in ieder geval haar geboortestad verlaten. Zo startte ze aan de Utrechtse faculteit Geneeskunde, die in die jaren nauw verweven was met wat toen nog het Stads- en Academisch Ziekenhuis heette. Haar vader was inmiddels hoofdmachinist bij de Holland Amerika Lijn en daardoor veelal van huis. Het eerste jaar van haar studie verbleef ze met haar moeder bij familie in het centrum van Utrecht. Niet veel later verhuisde het gezin naar de Bilderdijklaan in Bilthoven.

Haar ouders spaarden kosten noch moeite om de studie van hun dochter mogelijk te maken. Zij betaalden niet alleen het collegegeld van 325 gulden en tien gulden inschrijfgeld, maar ook haar boeken, een snijdoos en een kostbare microscoop van 750 gulden met een bijbehorende kruistafel van 110 gulden. Annie volgde nauwgezet alle practica en colleges. Ze schreef tientallen schriften vol met aantekeningen en maakte honderden schetsen van cellen, gewrichten, organen en andere lichaamsdelen. In 1959 studeerde ze af als huisarts aan wat toen nog de Rijksuniversiteit Utrecht was.

Hoewel Annie haar hele leven in het medische vak geïnteresseerd bleef en ook ingeschreven bleef in het medisch register van huisartsen, zou zij dit vak nooit uitoefenen. De zorg voor haar beide ouders prevaleerde en eiste al haar aandacht op. Zij overleden vrij kort na elkaar eind jaren negentig toen zij zelf al in de zestig was. Tot haar dood op 25 januari 2018 bleef zij alleen en leidde een sober en betrekkelijk eenzellig leven. Met haar nalatenschap levert zij alsnog een bijdrage aan de wetenschap die haar na stond. ◀

Nalaten aan de wetenschap

In de huidige sterk veranderende samenleving worden particuliere bijdragen voor wetenschappelijk onderzoek en onderwijs steeds belangrijker. Heeft u al eens gedacht aan het bestemmen van (een deel van) uw nalatenschap voor de universiteit? Om zo bij te dragen aan een betere toekomst en het grensverleggend onderzoek dat daarvoor nodig is? Iedere bijdrage, groot of klein, is zeer welkom. Het Utrechts Universiteitsfonds helpt u er graag bij. Neem voor informatie contact op met Robbert Jan Feunekes: r.j.feunekes@uu.nl.

Tijdens de Universiteitsdag op zaterdag 30 maart is er een informatieve sessie over nalaten aan de universiteit. Aanmelden: uu.nl/udag

HET DOEL

Van Leerzemfonds voor medisch onderzoek

De nalatenschap van Annie van Leerzem is ondergebracht in een fonds op naam: het Familie Van Leerzemfonds. De middelen van het fonds komen ten goede aan patiëntgebonden wetenschappelijk onderzoek en (fundamenteel) onderzoek door de divisie Interne Geneeskunde en Dermatologie van het Universitair Medisch Centrum Utrecht.

Alumnus prof. dr. Carlo Gaillard, internist-nefroloog en hoofd van deze divisie: "Het fonds biedt ons de mogelijkheid om over een langere periode origineel klinisch wetenschappelijk onderzoek door veelbelovende jonge onderzoekers te stimuleren. Naast de bestaande financieringsbronnen biedt hen dit een belangrijke steun in de rug. En het is extra bijzonder dat deze financiering van een UU alumna afkomstig is."

Het Utrechts Universiteitsfonds beheert naast het Familie Van Leerzemfonds nog een twintigtal zogeheten fondsen op naam. Meer informatie: uu.nl/organisatie/alumni/goed-besteeld/fondsen-op-naam

Idealist met scherpe pen

Kauthar Bouchallikht studeerde Bestuurs- en Organisatiewetenschappen (2013) en Publiek Management (master, 2016) en werkt nu als freelancer voor o.a. De Correspondent, De Goede Zaak en is voorzitter van de stichting Groene Moslims.

In haar onvoorspelbare werkschema vindt Kauthar Bouchallikht (24) een moment om aan Illuster te vertellen hoe ze aan zo'n veelzijdige carrière komt. Gedreven door idealisme combineert ze als freelancer een scherpe pen met een kritische blik op de samenleving.

Was de keuze voor jouw studie snel gemaakt? "Ik wist nog niet welke carrière ik wilde, maar wilde graag begrijpen wat er in de samenleving speelt en waarom. In de brochuretekst van Bestuurs- en Organisatiewetenschappen stond dat je kritisch naar de wisselwerking tussen instituties en de samenleving kijkt, dus dat sloot daar heel goed op aan."

Is het verschil tussen studeren en werken voor jou erg groot? "Aan de ene kant niet, want ik werk als freelancer nog steeds veel met projecten en deadlines. Aan de andere kant maak ik geen deel meer uit van een specifieke groep mensen die hetzelfde doet als ik en heb ik niet meer zo'n duidelijk zicht op waar ik de komende drie jaar precies mee bezig zal zijn."

Voor welke opdrachtgevers werk je? "Ik werk onder andere voor De Correspondent en de Stichting Verhalende Journalistiek, ben voorzitter van de Stichting Groene Moslims, *campaigner* bij De Goede Zaak en ik zit in de denktank van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek. Verder

organiseer ik regelmatig workshops en lezingen, bijvoorbeeld over ethisch consumeren of storytelling in groen activisme."

Waar komt dat idealisme vandaan?

"Ik denk dat dat te maken heeft met mijn Islamitische achtergrond. Ik vind het belangrijk om vanuit mijn principes zo goed mogelijk bij te dragen aan de wereld en daarin mijn verantwoordelijkheid te nemen. In mijn dagelijks leven, maar zeker ook in mijn werk."

Hoe kan er volgens jou meer vertrouwen komen in de journalistiek, in deze tijden van nepnieuws? "De journalistiek staat als werkveld voor de uitdaging om kritisch op zichzelf te reflecteren en bewust stil te staan bij de verhalen die ze vertellen en hoe die worden geframed. Aan de andere kant is het belangrijk dat nieuwsconsumenten bewust met media omgaan. Dan gaat het ook over nepnieuws; wanneer je iets voor waar kunt aannemen en wanneer niet."

En nu....

"Gewoon doorgaan! Voor zolang het duurt probeer ik het maximale te halen uit de opdrachten die ik heb, totdat er iets nieuws op mijn pad komt of ik zelf ergens aanklop. Eigenlijk is dat het leven van een freelancer in een notendop. De vraag 'en nu' is voor een freelancer altijd relevant." ◀

Lees in **DUB** de langere versie van dit interview. **DUB** is de onafhankelijke nieuwssite van de Universiteit Utrecht, hier lees je al het actuele universitaire nieuws en achtergronden.

Om de 50e verjaardag van het Ublad te vieren wordt er een speciaal magazine voor 50 jaar studentenleven in de stad Utrecht gemaakt. Er is nog extra geld nodig. **Helpt u mee?** U ontvangt gratis een exemplaar.

tekst Inge Oosterhoff
beeld Robin Alysha Clemens

"De vraag 'en nu' is voor een freelancer altijd relevant."

Feiten over nepnieuws

Wat is waar?

"Fake news" roept de 45ste president van de VS om de haverklap en zeker als de media iets melden wat niet in zijn kraam te pas komt. Hoe zit dat? Zijn er geen feiten meer, of doen feiten er niet meer toe? Welke rol spelen sociale media in deze kennelijke teloorgang van het serieuze nieuws? Universiteitshoogleraar en alumna **José van Dijck** geeft toelichting.

tekst Armand Heijnen beeld Ed van Rijswijk

“Facebook is de grootste verspreider van nieuws ter wereld.”

“Met name binnen het populisme speelt de confirmation bias een grote rol.”

We spreken elkaar in een prachtig pand Achter de Dom, waar de universiteitshoogleraren een eigen stek hebben gekregen. “Ik ben in 1987 naar de VS gegaan om te promoveren op een onderwerp uit de Letterkunde. Maar daar bleek een heel sterk departement communicatie te zitten. Dat was in Nederland toen nog een vrij nieuwe richting waarmee ik me in toenemende mate ben gaan bezighouden.” Aldus José van Dijck over haar ontwikkeling van student Nederlands en Algemene Literatuurwetenschappen in Utrecht tot hoogleraar ‘media en digitale samenleving’ aan diezelfde instelling. Een persoonlijke *Werdegang*, maar ook een ontwikkeling binnen de Geesteswetenschappen. Die zijn zich steeds meer gaan bezighouden met onderwerpen als communicatie, (digitale) media en informatie en met daarmee samenhangende thema’s van groot maatschappelijk belang. Zoals het thema ‘nepnieuws’.

Na bijna dertig jaar als hoogleraar terugkeren naar de universiteit waaraan je ook gestudeerd hebt, blijkt een verrassende ervaring, vertelt professor Van Dijck. “Na mijn afstuderen in Utrecht ben ik aan de Universiteit van Californië (San Diego) gepromoveerd, en vervolgens weer in Nederland les gaan geven en onderzoek gaan doen. Begin 2017 ben ik in Utrecht benoemd. Ik vond het verbazingwekkend dat je na zo’n lange tijd nog regelmatig

mensen tegenkomt die tijdens mijn studententijd hier ook al rondliepen. Een prettige vorm van ‘thuiskomen’.” Maar hoe zit dat nou met dat nepnieuws? Nieuws wordt toch niet gemaakt door Facebook maar door serieuze journalisten, die er in de regel een eer in stellen zo dicht mogelijk bij de waarheid te komen? Facebook is toch niet meer dan een sociaal netwerk waar Jan en alleman alles op kwijt kan, tot en met de grootst mogelijke onzin?

Van Dijck: “Facebook maakt inderdaad niet zelf nieuws, zoals kranten of het tv-journaal. Maar het is wel een distributeur van nieuws. Wat Facebook doet is gebruikers, content en adverteerders bij elkaar brengen. En nogal wat gebruikers consumeren nieuws via dit platform; in de VS ontvangt bijna veertig procent van de nieuwsconsumenten hun nieuws via News Feed. Daarmee is Facebook de grootste verspreider van nieuws van de wereld geworden, maar wel een die zichzelf heel lang niet verantwoordelijk voelde voor het filteren van fake news of *hate speech*. Door grote maatschappelijke en politieke verontwaardiging huren ze steeds meer redacteurs in die de nieuwsstroom op Facebook moeten schoonhouden. Maar Facebook heeft ook een commercieel belang: zoveel mogelijk clicks en dus aandacht voor advertenties krijgen.”

Het idee dat nieuws uitsluitend gemaakt wordt door serieuze journalisten leeft

José van Dijck studeerde in Utrecht Nederlands en Algemene Literatuurwetenschap en promoveerde aan de University of California, San Diego (VS) op een onderzoek naar wetenschapscommunicatie. In 2001 werd ze hoogleraar Mediastudies aan de Universiteit van Amsterdam. Van 2015 tot 2018 was ze president van de KNAW en per 1 januari 2017 trad ze aan als universiteitshoogleraar aan de UU om onderzoek te doen naar de digitale samenleving, sociale media en mediatechnologieën. Haar meest recente boek *The Platform Society* (2018), samen met Thomas Poell en Martijn de Waal, gaat in op de strijd om publieke waarden in een online wereld.

volgens Van Dijck vooral bij wat oudere mensen. “Die zijn gewend om rechtstreeks naar de bron te gaan, naar het medium dat het nieuws in eerste instantie verspreidde. Dat medium zegt al veel over hoe het nieuws te beoordelen. De lezer weet dat NRC een andere afzender is dan de Telegraaf. Die context valt op internet vaak weg waardoor de betrouwbaarheid en objectiviteit van het nieuws moeilijk zijn in te schatten. We noemen dat verschijnsel ‘context collapse’. Als nieuws en roddel en achterklap door elkaar worden aangeboden, weet de consument van die gemêleerde informatie niet meer wat hij geloven moet en wat niet”, aldus Van Dijck.

Is daar iets aan te doen? Is het mogelijk om aan de informatie op Facebook en andere digitale media context toe te voegen, opdat de lezer wél een inschatting kan maken van de betrouwbaarheid? Van Dijck is er pessimistisch over: “Dat wordt zeker geprobeerd: er zijn allerlei initiatieven om bronnen transparant te maken, feiten te checken en nepnieuws te onthullen. Het is nu niet duidelijk wie verantwoordelijk is voor misinformatie. In EU-verband is naar deze vraag gekeken door de High Level Expert Group on fake news and disinformation (o.l.v. de Utrechtse hoogleraar Madeleine de Cock Buning, zie pagina 27), maar veel burgers waren bang dat dan de staat zou gaan bepalen wat wel en niet mag op internet en dat komt dicht in de buurt van censuur. Toch wil je ook commerciële partijen die verantwoordelijkheid niet

helemaal geven. En burgerorganisaties zelf laten filteren is zeker een optie, maar biedt dat voldoende tegenwicht? De kwaliteit van die nieuwsstromen waarborgen is nog niet zo eenvoudig; het is wel een gedeelde verantwoordelijkheid en we moeten opnieuw leren daarmee om te gaan.”

Volgens Van Dijck is er ook een grote groep die het niets kan schelen of iets nepnieuws is of niet. “Traditionele media doen regelmatig aan factchecks. Maar veel burgers zijn helemaal niet geïnteresseerd in de feiten; ze willen vooral dat hun mening of vooroordeel bevestigd wordt. ‘Confirmation bias’ heet dat. Met name binnen het populisme speelt deze denkwijze een grote rol. Het doet er eigenlijk niet toe of het nep is, wij noemen het zo want het strookt niet met onze eigen waarheid. En door iets nep te noemen, geef je tegelijk aan dat wat je zelf beweert géén nep is. Dus wat Trump doet is roepen dat de New York Times en

“We moeten onze kinderen duidelijk maken dat kennis niet hetzelfde is als informatie.”

CNN en al die andere mainstream media niet te vertrouwen zijn, wat impliceert dat Trump zelf wél te vertrouwen zou zijn.”

“Het kwalijke daarvan is, dat op die manier het vertrouwen in instituties wordt ondermijnd”, vervolgt Van Dijck. “De journalistiek is niet meer te vertrouwen, de rechterlijke macht niet, en wetenschap is ook maar een mening. Het enige wat we daartegen kunnen doen is volgens mij die institutionele checks en *balances* te blijven ▶

» koesteren. Via transparantie, peerreviews, rectificaties, wederhoor, rechterlijke toetsing, enzovoort. Open instituties zijn heel belangrijke pijlers van onze samenleving. Ik ben heel blij dat dit één van de vier onderzoeksthema's van de Universiteit Utrecht is."

Daar ligt dus een taak voor het onderzoek. Ook voor het onderwijs? U heeft ooit gezegd dat mediawijsheid integraal bestanddeel zou moeten zijn van de academische vorming. "Het internet biedt natuurlijk een schatkamer aan informatie, maar die is niet altijd eenvoudig te navigeren. Mensen die zelf gaan googlen denken vaak dat ze net zoveel weten

als wetenschappers", vreest Van Dijck. "Ze denken beter dan artsen te weten of vaccins nodig zijn en of de ijskap smelt vanwege CO₂-uitstoot of niet. We moeten onze kinderen en studenten duidelijk maken dat informatie niet hetzelfde is als kennis.

“Een steeds groter deel van het maatschappelijk verkeer verloopt via online platforms.”

Informatie kun je prima via Google ophalen, maar kennis vereist dat je die informatie kunt wegen, dat je onzin eruit kunt filteren, dat je feit en opinie kunt onderscheiden. Mediawijsheid is een belangrijk thema. Kinderen moeten niet alleen leren zoeken op internet en kritisch leren omgaan met bronnen, maar ze moeten ze ook leren afwegen en beoordelen. En natuurlijk moeten ze weten welke effecten bijvoorbeeld sociale media kunnen hebben op gedrag, zoals verslaving of pesten. Daar ligt inderdaad een taak voor het onderwijs."

Volgens Van Dijck is dat ook te zien aan hoe de geesteswetenschappen

zich hebben ontwikkeld en hoe haar eigen wetenschappelijke ontwikkeling is verlopen. "Toen ik in Utrecht Nederlands kwam studeren, waren we met 300 eerstejaars. Ongeveer de helft daarvan is later gaan werken in de communicatie of bij media. Daar bevond zich de werkgelegenheid, maar opleidingen op dat gebied waren toen nog dun gezaaid. Die zijn er nu wel, met als gevolg dat de talenstudies zijn gaan leeglopen; het aantal eerstejaars Nederlands is nu nog maar een fractie van die 300 van toen."

Dat sociale media een onderwerp van groot belang is voor wetenschappers, vindt Van Dijck evident. "We beschikken over steeds meer platforms die ons hele bestaan beheersen. We hoeven zogenaamd geen krant meer om het nieuws tot ons te nemen, we hebben geen scholen meer nodig om kennis te vergaren, geen reisbureaus om vluchten te boeken en ga zo maar door. Van Airbnb tot Uber en van Nextdoor tot Facebook: een steeds groter deel van het maatschappelijk en economisch verkeer verloopt rechtstreeks via dit soort platforms. Daar gaat mijn laatste boek over. De waardering van die platforms is overwegend positief. Ze zouden voor minder overhead en minder overheid zorgen; we regelen voortaan alles zelf vanachter onze laptops of mobiele telefoons. Maar waaraan voorbij wordt gegaan, is de invloed van deze platforms op publieke belangen. De *big five*, GAFAM (Google, Apple, Facebook, Amazon en Microsoft), leveren vrijwel de complete infrastructuur voor

die platforms en organiseren daarmee onze hele samenleving. Die bedrijven hebben dus een enorme macht over onze maatschappij, terwijl ze alle vijf in de VS gevestigd zijn en ook volgens Amerikaanse normen en waarden opereren. Bijvoorbeeld wat betreft bemoeienis van de overheid; regulering op het gebied van privacy is er in de VS nauwelijks. In Europa voelen we juist de behoefte om onze publieke waarden verankerd te zien in platforms en zijn dus minder wars van overheidsregulering. Wij willen garanties voor

toegankelijkheid van nieuws, voor veiligheid, privacy van onze gegevens, een eerlijk speelveld en betrouwbaarheid. Daaraan wordt al gewerkt, via de AVG bijvoorbeeld (de Algemene Verordening Gegevensbescherming), of via boetes die Google opgelegd kreeg vanwege het overtreden van de mededingingswet. Maar het is enorm lastig om in zo'n platformsamenleving die publieke waarden goed te borgen. Daar ligt dus nog een hele opgave voor maatschappij én wetenschap." ◀

De Universiteit Utrecht doet op velerlei vlak onderzoek naar feiten en (onjuiste) informatie en de gevolgen ervan voor onze samenleving. Drie wetenschappers aan het woord.

Kijk ook eens op uu.nl/dossiers voor de bijdragen van Utrechtse wetenschappers aan actuele maatschappelijke thema's en discussies.

“Facebook schuift verantwoordelijkheid af op algoritmes.”

Filosofie – Jan Broersen

Met een achtergrond in wiskunde, logica en informatica bestudeert hoogleraar Jan Broersen kunstmatige intelligentie vanuit filosofisch perspectief. Hij is sceptisch over de inzet van algoritmes om de kwaliteit van nieuws te bewaken. "Ik denk dat het vrij gevaarlijk is wat bijvoorbeeld Facebook doet. Zij schuiven de verantwoordelijkheid om iets te bestempelen als nepnieuws deels af op algoritmes. Maar algoritmes zijn vooralsnog niet goed in het beoordelen van een tekst op inherente kwaliteit, zoals opbouw, consistentie en redentie. Je kunt machines wel beter leren omgaan met situaties die verantwoordelijkheid vragen. Maar uiteindelijk draagt altijd de mens de morele verantwoordelijkheid."

“Het algoritme heeft als enige taak onze aandacht zo lang mogelijk vast te houden.”

Mediastudies – Dan Hassler Forest

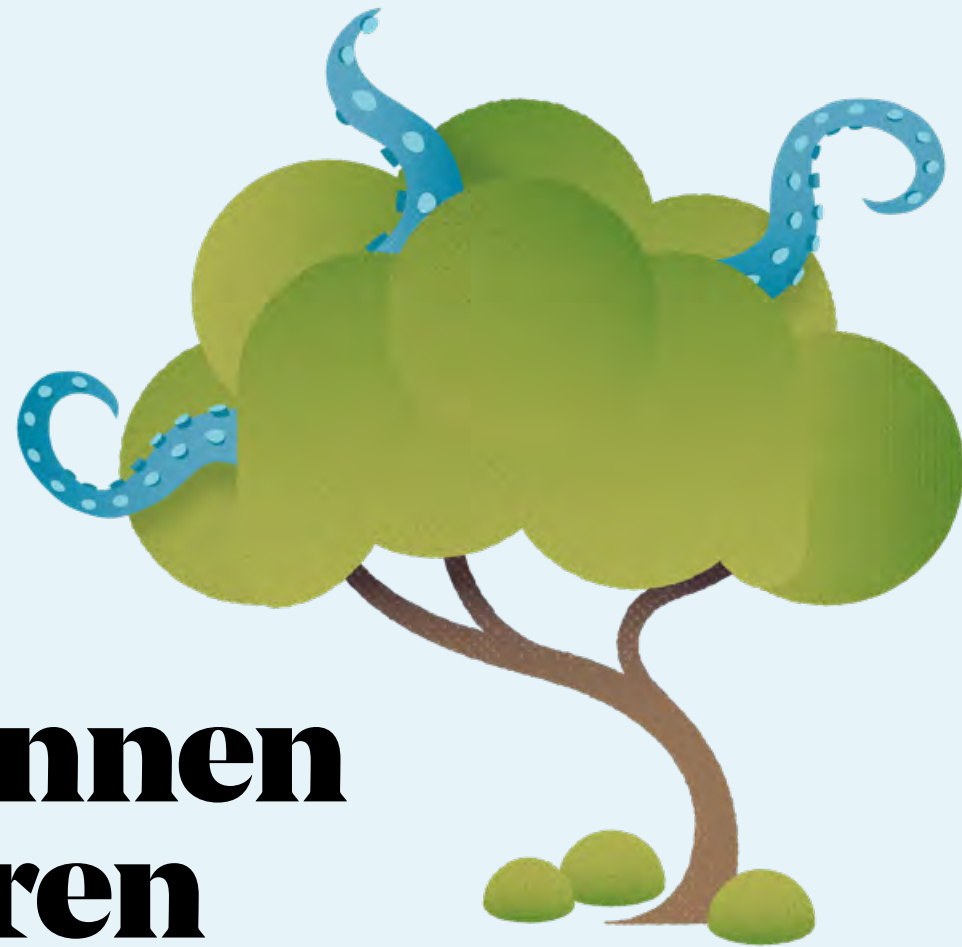
"Naar mijn idee is het grootste probleem met een platform als Facebook niet zozeer dat 'echt' niet van 'nep' te onderscheiden is." Zo zegt Dan Hassler Forest, universitair docent Mediastudies. "Veel wezenlijker is het feit dat de inhoud door een algoritme wordt gevoed, dat als enige taak heeft om je aandacht zo lang mogelijk vast te houden. Het verdienmodel zit namelijk in het aan betalende partners toegang geven tot data van bezoekers. Omdat het algoritme je voortdurend voedt met data die in jouw profiel passen, zie je steeds meer dingen waar je het eens mee bent en kijk je minder kritisch naar de inhoud."

“Er is niet één juridisch recept tegen disinformatie.”

Rechten – Madeleine de Cock Buning

Hoogleraar Madeleine de Cock Buning is gespecialiseerd in Media- en Communicatierecht: "Bij de discussies over nepnieuws stel je je als jurist de vraag: wil je de berichten op nieuwe media wel sturen? De overheid moet niet willen oordelen wat waar is of niet, want dat raakt de uitingvrijheid. Er is niet één recept tegen disinformatie. Maar de EU heeft wel ook bevoegdheden. Netflix bijvoorbeeld zit in Nederland, Google in Ierland. Die bedrijven moeten zich dus houden aan de regels die in die landen gelden, en die regels zijn voor EU-landen geuniformeerd. Als het bijvoorbeeld gaat om bescherming van minderjarigen is Europa wel degelijk weerbaar tegenover de platforms, kan het pressie uitoefenen."

Herkennen kinderen nepnieuws?

Vreselijk! De Noordwest Pacifistische boominktvis wordt met uitsterven bedreigd! Basisschoolleerlingen lezen het op een website die onderzoeker Eugène Loos ze laat bekijken.

tekst **Hanneke Olivier**
illustratie **Flow design**

Ze vinden het heel erg dat het dier wordt bedreigd. Slechts twee kinderen hebben in de gaten dat het om een ‘nepsite’ over een niet bestaand dier gaat. Wat zegt dat over de mediawijsheid van kinderen?

“Er is nog niet veel goed empirisch onderzoek naar nepnieuws gedaan. Maar het is geen nieuw fenomeen; in de Tweede Wereldoorlog werd het bijvoorbeeld ook al ingezet. Tegenwoordig gaat het door social media alleen razendsnel en kan iedereen het verspreiden. Het is een probleem waarvan we eigenlijk niet weten wat we ertegen kunnen doen.”

In 2017 herhaalt Loos een Amerikaans onderzoek van tien jaar eerder. “Ik was benieuwd wat de tijd had gedaan en hoe de situatie in Nederland is.” Met de nepsite over een octopus die in een boom leeft, bezoekt hij groep 8 van een basisschool. “Ik vroeg of ze snapten wat er stond en of hen iets opviel.”

Eugène Loos (55) studeerde Franse taal- en letterkunde aan de Universiteit Utrecht (1986) en promoveerde daar in 1997. Werkt als universitair hoofddocent bij het departement Bestuurs- en Organisationswetenschap, faculteit REBO (UU). Is ook verbonden aan de Universiteit van Amsterdam als bijzonder hoogleraar Oude en nieuwe media in een vergrijzende maatschappij voor de belangenorganisatie voor senioren ANBO.

“Een octopus leeft niet in een boom!”

De uitkomst is vrijwel hetzelfde als in de Verenigde Staten. Van de zevenentwintig Nederlandse kinderen zeggen maar twee meisjes te denken dat het nep is. De één geeft aan ‘gezond verstand’ te hebben gebruikt; een octopus leeft niet in een boom. De ander zocht op internet of het dier wel bestaat en of de soort wordt bedreigd.

“De kinderen reageerden geschrokken toen ze hoorden dat de site nep is. ‘Hoe kunnen we hier nou intrappen? We hebben toch mediawijsheidstraining gehad?’ Iemand zei: ‘Als ik ziek ben en naar informatie zoek, moet ik dus niet op één site vertrouwen!’ Ik vond het mooi dat ze zelf de link met gezondheid legden en inzagen dat nepinformatie mogelijk schadelijke gevolgen kan hebben.”

De onderzoeker vindt het begrijpelijk dat kinderen ‘erin trappen’. “Een dier in gevaar appelleert aan emotie en dan reageer je heel primair. Daar zijn we allemaal gevoelig voor. Ikzelf ook. Onderschat bovendien de invloed van autoriteit niet. Ik kwam van de universiteit en werd geïntroduceerd door hun meester; beiden autoriteiten voor hen. Dan denk je niet snel ‘die laten me onzin zien.’”

Loos benadrukt dat het om slechts één schoolklas ging, dus dat er geen conclusies voor heel Nederland te trekken zijn. “Ik wil dit bij meer scholen doen, zodat we kunnen kijken of de uitkomsten significant zijn en geen toeval. Doel is vooral om erachter te

komen hoe je kinderen (en wellicht ook andere doelgroepen) het beste kunt trainen om nepnieuws te herkennen.

Ik wil een paar schoolklassen een bestaande mediawijsheidstraining laten volgen, een aantal andere klassen nepsites laten zien en een derde groep zelf nepnieuws laten maken. Na een half jaar laat ik ze (nep)sites zien en kijk ik welke groep het meest kritisch is. Dan weten we wat het beste werkt.

Facebook en Google moeten rapporteren hoe ze met nepnieuws omgaan. Maar ze lopen achter de feiten aan; het staat er al op! Hetzelfde geldt voor algoritmes voor digitale detectie en voor menselijke factcheckers. Wie bepaalt bovendien wat echt of nep is? Ik denk dat je beter mensen op jonge leeftijd kunt trainen om kritisch te zijn op de betrouwbaarheid van nieuws.

Ga ik het probleem van nepnieuws oplossen? Nee, daar is het te gecompliceerd voor. Maar ik denk wel dat — als we financiering weten te vinden — we inzicht kunnen krijgen in welke manieren effectief zijn in de bestrijding ervan.” ◀

Daar trap ik écht niet in!

Zou je er zelf ‘in trappen’? Of je kinderen? Probeer het zelf uit:

<http://zapatopi.net/treeoctopus/>

WOOLLOOMOLOO

Een halve eeuw dansen

1970 Marten Otten (71), senaat USC 1969–1970: “Mijn voorgangers smeedden de plannen een discobar te openen. In andere steden was dat populair en er was in Utrecht destijds niet veel te doen voor studenten. Met zeven man en een Amsterdamse aannemer hebben we alles in een paar maanden op poten gezet. Een jongen uit de discobarcommissie die fervent cricket speelde en daarvoor net in Australië was geweest bedacht de naam Woolloomooloo, naar een voorstad van Sydney. Het idee is altijd geweest om een bar te maken die niet exclusief voor het USC was; iedereen met een studentenkaart was welkom. We hoopten op 250 gulden omzet per avond, net als bij een soortgelijke bar in Leiden. Maar de eerste avond, toen dj Lex Harding kwam draaien, was het al 1250 gulden. Vanaf dat moment zijn het enthousiasme en de drukte alleen maar toegenomen.”

2019 Ludo Barge (22), huidige voorzitter van het bestuur van de Woolloomooloo: “De beste manier om de Woo te omschrijven is als een grote speeltuin waar bijna alles kan en mag. Het is mooi om daar met vier jongens een jaar verantwoordelijk voor te zijn. Na bijna vijftig jaar is de Woo nog steeds een begrip in de studentenwereld, maar we moeten wel met de tijd meegaan. Je kunt niet meer jaren over je studie doen, daardoor zijn studenten tegenwoordig geneigd wat minder te feesten. Wij kijken daarom als bestuur ook goed hoe we niet alleen maar mensen van onze eigen vereniging trekken, maar ook hoe we alle andere studenten weten te bereiken. Als we er voor iedereen kunnen zijn, dan kan de Woo nog jaren openblijven.”

Help mee aan het Woo-jubileumboek
Begin volgend jaar bestaat studenten-discotheek Woolloomooloo vijftig jaar. Daarom komt er een jubileumboek. Het schrijversteam zoekt ook jouw herinneringen, verhalen en foto's. Stuur ze naar wooloo50@outlook.com.

tekst Lennaert Rooijakkers
beeld Collectie M.H. Otten

Tips

PLASTIC

Grote walvis in de singel

Een enorme walvis, gemaakt van vijf ton plastic uit de Stille Oceaan, springt sinds januari uit de Utrechtse Catharijnesingel, voor TivoliVredenburg. 'Skyscraper' is voor zes maanden naar Utrecht gehaald door de faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie (REBO) van de Universiteit Utrecht. Het kunstwerk is een statement tegen de gigantische hoeveelheid plastic afval die rivieren, zeeën en oceanen overal ter wereld vervuult.

Kijk voor activiteiten op uu.nl/walvis

ALUMNI-ACTIVITEIT

Universiteitsdag 2019

Op 30 maart organiseert de Universiteit Utrecht speciaal voor al haar afgestudeerden de jaarlijkse Universiteitsdag. Kom je ook? Alle alumni zijn uitgenodigd om terug te komen naar hun alma mater. Praat bij met oud-studiegenoten, laat je rondleiden langs bijzondere plekken in Utrecht en raak geïnspireerd door onderzoekers van de UU die vertellen over hun bevindingen. Het thema van dit jaar is UniverCITY. Van burgerinitiatieven in de wijk tot het controleren van mensenstromen: alle aspecten van UU-onderzoek naar stedelijke fenomenen komen aan bod. Enkele sprekers tijdens deze editie prof. dr. Coen Teulings, prof. dr. Tine de Moor en prof. dr. Barbara Oomen. In de ochtend zijn er interessante rondleidingen, zoals een historische stadswandeling met Maarten Prak.

Zaterdag 30 maart 2019
Bekijk het programma en meld je aan op uu.nl/udag.

THEATER

Voorstelling Lies Pauwels op Tweetakt

Op zaterdag 6 april is de voorstelling 'Truth or dare, Britney or Goofy, Nacht und Nebel, Jesus Christ or Superstar' van regisseur Lies Pauwels te zien in de Stadsschouwburg Utrecht, in het kader van kunstenfestival Tweetakt. Het stuk behandelt thema's waar we als mens en als wereld mee worstelen. Op het toneel staan zeven jongeren met een psychische kwetsbaarheid, drie fashionmodellen en een priester.

Nieuwsgierig? Illuster geeft drie keer twee kaarten weg. Beantwoord de volgende vraag op uu.nl/alumni: Hoe heet de succesvoorstelling waarmee Lies Pauwels in 2016 op Tweetakt te zien was? Reageren kan tot uiterlijk 29 maart.

Kaartjes winnen?

VERJAARDAG

Dies Natalis

Op dinsdag 26 maart 2019 viert de Universiteit Utrecht haar 383e verjaardag tijdens Dies Natalis in de Utrechtse

Domkerk. Dit jaar staan we stil bij het thema Onderwijs voor het leven. Tijdens deze viering wordt ook de Alumnus van het Jaar bekendgemaakt. Vorig jaar werd Cathelijne Broers, directeur van De Nieuwe Kerk en De Hermitage, uitgeroepen tot Alumnus van het Jaar. Ze vervulde in het afgelopen jaar een ambassadeursfunctie voor de Universiteit Utrecht.

Benieuwd wie dit jaar Alumnus van het Jaar wordt? We maken dit tijdens de Dies bekend op onze Facebook-pagina: facebook.com/AlumniUU.

MUZIEK

UUnited

De Universiteit Utrecht en Parnassos Cultuurcentrum pakken op donderdag 28 maart 2019 groots uit met de tweede editie van UUnited Muziekfestival! Studentenmuziekgezelschappen gaan bijzondere samenwerkingen aan op dit festival, dat dwars door alle muziekgenres heen gaat. Zo speelt het Utrechtsch Studenten Concert samen met Spinvis en is het Kunstorkest te horen met tv-kok Rudolph van Veen. Dit festival kwam mede tot stand dankzij steun van het Utrechts Universiteitsfonds.

Donderdag 28 maart 2019
Kaarten via uu.nl/uunited

BOEK

De psychologie van het uiterlijk

Een perfect uiterlijk en dito lichaam zijn in onze beeldcultuur belangrijker dan ooit. Hoogleraar Liesbeth Woertman doet onderzoek naar de psychologie van het uiterlijk. In april verschijnt haar boek *Je bent al mooi*, waarin ze onder meer schrijft over de mens als verhaal en als ding, sexy beelden in de media, ziekte en pijn, en seksrobots. Haar pleidooi: zie af van je ideale mensbeeld en perfecte uiterlijk, en beschouw de mens als heel in gebrokenheid.

Meer informatie over het boek en de verkoop via uitgeverijtenhave.nl/boek/je-bent-al-mooi/.

VERKIEZINGEN

Festival Europa

Op zaterdag 18 mei, aan de vooravond van de Europese verkiezingen, vindt in Tivoli-Vredenburg Festival Europa plaats. Wetenschappers,

politici, kunstenaars en journalisten presenteren Europese thema's aan het publiek. Er zijn minicolleges, interviews, experimenten en presentaties. Daarnaast zorgen Nederlandse en Europese artiesten voor livemuziek. Het festival wordt georganiseerd in samenwerking met het departement Rechtsgeleerdheid en de Gemeente Utrecht, en wordt ook ondersteund door het Utrechts Universiteitsfonds. Met o.a. Jan Terlouw, Lucas de Man, Marjolijn van Heemstra.

Zaterdag 18 mei 2019
Kaarten via tivolvredenburg.nl

Intellectueel eigendom is hot

tekst Sanne van de Grift

“Mijn naam is Reinout van Malenstein. Mijn ambitie was altijd advocaat te worden. Geen strafrecht aangezien ik een crimineel van wie ik weet dat hij het gedaan heeft niet zou willen verdedigen. Vanaf het eerste moment dat ik in aanraking kwam met het Intellectueel Eigendomsrecht (IE), raakte ik er enorm door geïnspireerd.

Om in China het IE te beïnvloeden, heb ik na mijn Utrechtse master nog twee studies gedaan: Chinese taal aan de Tsinghua University en een master Chinees recht aan de Peking University. Daarna maakte ik nog een uitstap naar de Europese Commissie, waar ik onderhandelde met de Chinese overheid. Nu sta ik internationale bedrijven bij om in China hun intellectueel eigendom goed te beschermen.

De rest van de wereld zegt al snel dat China verzuimt het intellectueel eigendom te bewaken. Dat is een onterechte beschuldiging. Vaak hebben de internationale bedrijven dit zelf niet goed geregeld. Ze brengen de octrooien dan onder in een Chinese holding, omdat de Chinezen stellen dat dit de enige manier is om zaken te doen. Vervolgens zorgt beschermingswetgeving ervoor dat die octrooien nooit meer terugkomen uit China. Aan mij de

“China ten onrechte de bad guy.”

Reinout van Malenstein rondde in 2007 de master privaatrecht af. Nu is hij senior counsel bij het advocatenkantoor HFG Law & Intellectual property in China en national vice-chair van de European Union Chamber of Commerce in de China IPR Working Group.

taak om partners te overtuigen van een andere optie: het octrooi in eigen land houden en tijdelijke licenties vanuit het thuisland uitzetten naar China.

Shanghai is een heerlijke stad om in te leven. Door de foodiescultuur hebben we aan het eind van elke week een eetmoment met het hele kantoor. Zonder borrel, dat doe je niet met Chinese collega's. Borrelen doe ik wel met andere (Nederlandse en Chinese) UU-alumni, samen vormen we een Utrechtse gemeenschap op verschillende academische gebieden. Terugkijkend vind ik het onderwijs in Utrecht zeer goed. Je moet daar zelf nadenken en je eigen antwoord formuleren. Je mag actief met de professor discussiëren. En ingewikkelde materie begrijpelijk neerpennen, komt mij nog dagelijks van pas.” ◀

De ware weg

Ik schreef ooit een lied, gebaseerd op een waargebeurd verhaal, over een man en een vrouw die elkaar tegengekomen waren bij het liften, vlak na de oorlog. Er sprong een vonk over, maar de vrouw stapte uit, en de man wist alleen dat ze in Groningen woonde. Vandaag de dag zou je dan een filmpje maken dat viral gaat op sociale media, maar toen was je verloren. Zo niet deze man: hij is meerdere zondagen lang alle kerken van Groningen afgegaan tot hij haar gevonden had. Ze zouden hun hele leven bij elkaar blijven.

Ik legde de tekst voor aan kleinkunstgrootheid Maarten van Roozendaal, zaliger nagedachtenis, die antwoordde: “Bijna goed, maar ik zou van die twee mensen even je eigen grootouders maken, daar wordt het lied drie keer zo goed van.” “Maar dan is het niet waar”, antwoordde ik, waarop Maarten zei: “Het doet er niet toe of het waar is, het enige wat er toe doet is dat ik geloof dat het waar had kunnen zijn.”

Een gouden theaterles. Geloofwaardigheid is belangrijker dan de waarheid. In de wetenschap kom je daar niet mee weg (hoewel Diederik Stapel het geprobeerd heeft). Je kunt de waarheid niet verzinnen. Behalve in de wiskunde! Wiskunde is

namelijk wel waar, maar niet echt gebeurd. Een kubus bestaat niet. Niet op onze aarde, althans. Alles wat een kubus lijkt (dobbelstenen, bonbondoosjes) is in feite een benadering daarvan.

Maar verzinnen we de wiskunde, zoals een componist een melodie verzint? Of is de wiskunde al ergens, en hoeven we hem alleen te ontdekken? Voor de natuur geldt dat. De druppels in het badwater van Archimedes bevatten toen al de atomen waarvan we het bestaan pas eeuwen later op de korrel hadden. Alle werkelijkheid is er al, maar hoe zit dat met de (wiskundige) waarheid? En waar is de waarheid in de tussentijd, als we haar nog zoeken?

Vroeger stond de waarheid in de Bijbel. Daar krijg je — behalve misschien Kees van der Staaij — geen mensen meer voor op de (college)banken. Maar met een beetje geluk kun je in een kerk nog steeds de ware vinden. Een hele troost.

Jan Beuving

Jan studeerde negen jaar aan de Universiteit Utrecht. Resultaat: een bachelor wiskunde (2008) en een master History and Philosophy of Science (2009). Daarna werd hij cabaretier. Speeldata op janbeuving.nl.

beeld Maartje ter Horst